

Olena Havryliuk¹

*Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy im. Jana Długosza
w Częstochowie, Polska*

*Organizacja społeczna „Konfederacja Polaków Podola XXI
wieku”, Winnica, Ukraina*

Specyfika językowa dziewiętnastowiecznych inskrpcji nagrobnych z obszaru Wilna i Wileńszczyzny (wstępne obserwacje)

*A czy znasz ty, bracie młody,
Te pokrewne twoje rody?
Tych Górali i Litwinów,
I Żmudź świętą, i Rusinów?
(Wincenty Pol, *Pieśń o ziemi naszej*)²*

Wstęp

Przedmiotem niniejszego opracowania są inskrpcje nagrobne jako teksty reprezentatywne dla języka i kultury określonego obszaru. Materiał badawczy stanowią inskrpcje z wybranych cmentarzy Wilna i Wileńszczyzny zgromadzone podczas stażu naukowego wiosną 2022 roku³. Zakres chronologiczny napisów nagrobnych obejmuje XIX wiek i początek XX wieku, aby mogły być materiałem porównawczym do badań nad inskrpcjami pochodzącymi z innych terenów Kresów Wschodnich. Zajmuję się badaniem językowo-kulturowych aspektów napisów nagrobnych na katolickich cmentarzach Podola (Ukraina) z tego samego okresu, toteż cmentarze Wilna i Wileńszczyzny są bardzo interesującym punktem odniesienia dla analizy wschodniosłowiańskich tekstów funeralnych.

¹ <https://orcid.org/0000-0001-8646-8234>

² Pol Wincenty, *Antologia poezji polskiej: ...od średniowiecza do współczesności*, wybór Jan Grzybowski, Katowice 2007, s. 540.

³ Badaniami objęto cmentarze: na Starej Rossie, Słoneczny na Antokolu, w Kalwarii Wileńskiej, Porudominie, Mejszagole i in. oraz tablice inskrpcyjne w kościele św. św. Piotra i Pawła w Wilnie. Materiał badawczy zebrano podczas praktyk (w ramach programu Erasmus+) (Wilno, rejon wileński). W celu porównania z inskrpcjami nagrobnymi z Podola wybrane zostały napisy z dziewiętnastego i początku dwudziestego wieku. Celem prowadzonych badań było napisanie artykułu i wykorzystanie go dla przygotowania monografii.

Artykuł koncentruje się na ukazaniu specyfiki językowej napisów nagrobnych z obszaru Wilna i Wileńszczyzny (Litwa) oraz z Podola (Ukraina). Podole już w XIV wieku było związane z Litwą i Polską, te więzi utrwaliły się także w specyficznych miejscach pamięci – na cmentarzach.

Kresy Wschodnie – zakres historyczny

W monografii autorstwa współczesnych badaczy ukraińskich zajmujących się historią życia polskiej ludności na Podolu zaznacza się, że ludność polska jest często kojarzona z tzw. Kresami Wschodnimi (okrainami), które są szczególnym tworem polsko-litewsko-ukraińskiej retrospektywy. Z antropologicznego punktu widzenia są to obszary przenikania się i interakcji szeregu wpływów kulturowych. Zdaniem autorów Kresy Wschodnie podzielone są na pięć dużych terytoriów etnograficznych, takich jak: Wileńszczyzna (Litwa), Białoruś, Chołmszczyzna, Wschodnia Galicja i Prawobrzeżna Ukraina. [...] W ujęciu historycznym Kresy Wschodnie interpretowane są jako obrzeża dawnej Rzeczypospolitej⁴. O historycznych związkach pisano: „Starcie się Litwy, mającej na widoku zagarnięcie pod swą moc wszystkich ziem Rusi starej, słowiańskiej, z Tatarami, uważającemi je za sobie wyłącznie podwładne, było nieuniknione. Między pobudkami miała rolę odgrywało Podole⁵. Wielki książę litewski Olgierd w 1356 r. rozpoczął z Tatarami „długoletnią wojnę, która na koniec została uwieńczona świętym jego (koło 1362) Sinych Wód (Siniuchy)⁶ zwycię-

⁴ W oryginale: «Польське населення часто асоціюється з так званими «східними кресами». Східні креси (окраїни) – особливий витвір польсько-литовсько-української ретроспективи. В антропологічному аспекті – це території змішання та взаємодії масиву культурних впливів. Східні креси поділяють на п’ять великих етнографічних територій – Віленщину (Литва), Білорусь, Холмщину, Східну Галичину і Правобережну Україну. [...] В історичному плані східні креси трактуються як країни колишньої Речі Посполитої». Cyt. za: Баженова Стефанія, Баженов Лев, Оліпер Світлана, *На пограниччі культур. Культурне і громадсько-політичне життя польського населення Правобережної України у ХІХ – на початку ХХ ст.*, Кам’янець-Подільський 2020, s. 53.

⁵ Jabłonowski Aleksander, *Pisma Aleksandra Jabłonowskiego*, Tom IV, [w:] *Wołyń, Podole i Ruś Czerwona*, Warszawa 1911, s. 274.

⁶ Siniucha (ukr. Синюха *Syniucha*, hist. *Sine Wody*) – rzeka na Ukrainie, lewy dopływ Bohu, *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego*, t. X: Rukszenice–Sochaczew, Warszawa 1889, s. 620, http://dir.icm.edu.pl/pl/Słownik_geograficzny/Tom_X/620 [dostęp: 23.09.2022]. W. Pol w utworze *Mohort* pisał o niej: „Od ujścia Rosi – aż tam, gdzie

stwem”⁷. Zasadą Koriatowiczów⁸ było utrzymanie niepodległości Podola, nieutrącenie jego znaczenia. Gdy Jagiełło został królem Polski, obowiązkiem formalnym było wcielenie Litwy do Polski, złożenie hołdu w Krakowie Jagielle; „sam fakt owego hołdu posłużył z czasem za jedną z najgłówniejszych podstaw formalnych polskich zamierzeń⁹ odnośnie do losu Podola. Już latem 1395 r. Kamieniec, Skała, Międzyboż, Winnica, Smotrycz, Czerwonogród, Bakota były królewskimi zamkami, których Witold zrzekł się na rzecz Jagiełły za sumę 20 000 kop”¹⁰.

Analiza inskrypcji

Kazimierz Długosz traktuje inskrypcję nagrobną „jako komunikat językowy o określonej strukturze, choćby nawet była pojedynczym wyrazem, liczbą lub skrótem, gdyż każda z nich sformułowana jest zgodnie z konwencją językową i spełnia funkcję komunikatywną”¹¹. Badacz podaje następującą definicję inskrypcji: „Jest to krótki napis nagrobkowy, najczęściej wierszowany, a także utwór poetycki sławiący zmarłego, utrzymany w stylu takiego napisu, o kanonicznym szablonie, o elementach stałych i fakultatywnych, będący komunikatem językowym”¹². W opisie inskrypcji ważne są dwa elementy: struktura i treść. Sama struktura napisów nagrobnych charakterystyczna dla cmentarzy polskich, została przedstawiona w monografii Długosza, a także w pracach Iwony Steczko¹³. Interesującym problemem badawczym jest specyfika językowa dziesiętnastowiecznych inskrypcji na cmentarzach Wilna i Wileńszczyzny, która szczególnie jest widoczna w porównaniu z napisami notowanymi w tym samym okresie na nekropoliach Podola.

Siniucha / Na pograniczu już do Bohu wpada, / Szła linia kresów i ziemia tak głucha, / Że tylko czasem pod koniem zagada.

⁷ Jabłonowski Aleksander, *Pisma Aleksandra Jabłonowskiego*, dz. cyt., s. 275.

⁸ Koriatowicze – ród, wywodzący się od Koriata Giedyminowicza. Jego synowie Aleksandr, Konstanty, Jerzy i Fiodor opanowali Podole w poł. XIV wieku.

⁹ Tamże, s. 282.

¹⁰ Tamże, s. 284.

¹¹ Długosz Kazimierz, *Inskrypcje nagrobne w ujęciu językoznawczym*, Wydanie II zmienione i rozszerzone, Gorzów Wielkopolski 2010, s. 11.

¹² Tamże, s. 15.

¹³ Steczko Iwona, *Językowe sposoby wyrażania aktu śmierci w dwunastowiecznych inskrypcjach nagrobnych z cmentarza Rakowickiego w Krakowie*, „Annales Universitatis Paedagogicae racoviensis, Studia Linguistica”, VI, 2011, s. 92.

Badania epigrafiki nagrobnej Kresów Wschodnich

Inskrypcje nagrobne z obszarów wschodniej Słowiańszczyzny stały się przedmiotem badań wielu historyków, literaturoznawców, lingwistów. Badaniom epigrafiki nagrobnej poświęcona została jedna z prac Krystyny Surnickiej. Autorka zaznacza, że na Litwie „zainteresowania ową kulturą otoczką śmierci obejmują przede wszystkim takie dziedziny, jak tradycje i zwyczaje pogrzebowe, wierzenia ludowe związane ze śmiercią, sposoby kształtowania przestrzeni grzebalnej, ludowe rzeźby nagrobne, w mniejszym stopniu napisy”¹⁴. Z kolei Katarzyna Konczewska wskazuje, że badania cmentarzy na Grodzieńszczyźnie (Białoruś) są „szczególnie ważne i ciekawe, ponieważ są one nie tylko świadectwem wielokulturowości Wielkiego Księstwa Litewskiego i Rzeczypospolitej Obojga Narodów, ale niosą też niezwykle istotne informacje historyczno-językowe i tożsamościowe, pozwalają na poznanie sytuacji etniczno-językowej, odzwierciedlają żywą mowę ludności zamieszkującej ten teren”¹⁵.

Epigrafika nagrobna w Polsce niezmiennie pozostaje przedmiotem badań wielu naukowców, m.in. Jacka Kolbuszewskiego, Kazimierza Długosza, Iwony Steczko czy Agnieszki Dudek-Szumigaj¹⁶.

Na Podolu badaniom były poddane katolickie cmentarze w obwodach tarnopolskim, chmielnickim, na Wołyniu, prace badawcze prowadzono także na cmentarzach Kijowa. Zajmowali się tym naukowcy i studenci Uniwersytetu Warszawskiego, Uniwersytetu Jagiellońskiego, Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, ale z obiektywnych

¹⁴ Surnicka Krystyna, *Polska epigrafika nagrobna na Wileńszczyźnie. Tradycja i współczesność*, Wilno–Lublin 2001, s. 12.

¹⁵ Konczewska Katarzyna, *Uwagi o polszczyźnie inskrypcji nagrobnych na Grodzieńszczyźnie*, „AstaBaltico-Slavica”, t. 38, SOW, Warszawa 2014, s. 67–88.

¹⁶ Kolbuszewski Jacek, *Cmentarze*, Wrocław, 1996; tegoż, *Eschatologia i megalomania. O polskiej barokowej wierszowanej epigrafice nagrobnej*, „Przegląd Humanistyczny”, 1997, nr 5, s. 67–88; Długosz Kazimierz, *Inskrypcje nagrobne z Pomorza Zachodniego w ujęciu językoznawczym*, Szczecin, 1991; Steczko Iwona, *Językowe środki ekspresji w dawnych inskrypcjach nagrobnych poświęconych dzieciom*, „Prace Komisji Językoznawczej BTN”, 2010, nr XX, s. 225–235; Dudek-Szumigaj Agnieszka, *Życie i śmierć w świetle inskrypcji nagrobnych nekropolii prawosławnych wschodniej Lubelszczyzny*, „Studia Wschodniosłowiańskie”, t. 16, 2016, s. 385–395.

przyczyn badania te częściowo zostały zawieszono¹⁷. Od kilku lat badania polskich katolickich inskrypcji nagrobnych na cmentarzach na Podolu prowadzone są w ramach realizowanego przeze mnie projektu badawczego. Analizom poddane zostały różne aspekty i cechy napisów nagrobnych, m.in. sposoby nobilitacji nadawcy, środki stylistyczne i in.¹⁸ Badaniami objęto polskie cmentarze katolickie w obwodzie winnickim, chmielnickim, żytomierskim i tarnopolskiego.

Analiza strukturalna napisów w inskrypcjach nagrobnych

Materiały zebrane na cmentarzach Wilna i Wileńszczyzny pozwoliły zauważyć specyfikę językową inskrypcji. Po pierwsze, można zauważyć zarówno wspólne, jak i odmienne formy napisów nagrobnych. W inskrypcjach z Litwy bardzo często występują struktury, które nie są w ogóle potwierdzone na Podolu. Należy do nich np. połączenie „wieku lat”, bez przyimka „w”, które w XIX a także pierwszej połowie XX wieku rozpowszechnione było na cmentarzach Wilna i Wileńszczyzny w napisach nagrobnych, np.:

Ś. † P.
BOLESŁAW
S Y R E W I C Z
WIEKU 65 L.
POKÓJ JEGO DUSZY.
(Stara Rossa)¹⁹

¹⁷ *Podole i Wołyń. Szkice etnograficzne*, Łukasz Smyrski, Magdalena Żowczak (red.), Warszawa 2003; Czyż Anna Sylwia, Gutowski Bartłomiej, *Cmentarz miejski w Buczaczu*, Bydgoszcz 2009; *Cmentarze dawnego powiatu tarnopolskiego. Kaplice, grobowce i nagrobki z inskrypcjami zapisanymi w alfabecie łacińskim (1800–1945)*, Anna Sylwia Czyż, Bartłomiej Gutowski (red.), Warszawa 2017.

¹⁸ Havryliuk Olena, *Sposoby nobilitacji zmarłego w historycznych polskich inskrypcjach nagrobnych na katolickich nekropoliach z Podola – nazwy zawodów i stanowisk*, „*Studia Slavica*”, 2022, t. XXVI, s. 85–104; teźże, *Nazwy miejscowe w strukturze inskrypcji nagrobnych na wiejskich nekropoliach historycznego Podola*, „*Zeszyty Wiejskie*”, 2021, nr 27, s. 193–208.

¹⁹ W nawiasie po przykładzie inskrypcji nagrobnej podaję miejscowość (kościół), w których znajduje się cmentarz albo tablica pamiątkowa.

S. P.
MICHALINA
BOHDZIEWICZOWA
zm. d. 20 WRZ. 1917 R.
WIEKU LAT 10
POKÓJ JEJ DUSZY.
(Porudomino)

Ś. † P.
DOKTOR
RUFIN
SIENIEWICZ
RADCA STANU
ZM. 3 PAŹDZIERNIKA 1907 R.
WIEKU LAT 76.
(cmentarz Słoneczny na Antokolu)

Należy jednak zaznaczyć, że często używano też połączenia słów „wieku lat” z przyimkiem „w”, np.:

S. P.
Tekla
K I R K O R
zm. 10 Stycznia 1896 R.
w wieku lat 70
Boże bądź miłościw
Jej duszy
(Stara Rossa)

Jak już zaznaczono, w inskrypcjach z Podola nie zarejestrowano żadnej konstrukcji składniowej bez przyimka, używano formy „w wieku lat”. Przeważała jednak inna forma: „żył (a) lat...”, rzadziej „przeżywszy ... lat”). Często też wiek osoby zmarłej podawano, łącząc konstrukcję „żył (a) lat...” z datą śmierci, co pokazuje charakterystyczny dla Podola poniższy przykład:

S. † P.
FRANCISZEK WRONIEWICZ
Żył lat 50
Zmarł w d. 13 Maja 1911 r.
Spokój Jego duszy
(Horodkiwka)

S. † P.

FRANCISZYK

MICHAŁOSKI

ŻYŁ LAT 45.

ZM. 19 LUT. 1912 R.

Prosi o Anioł Pański!

(Hniwań)

Daty życia albo liczba przeżytych lat mogą być zaznaczone przy pomocy skrótów: „ur.” i „zm.” (lub „um.”), ewentualnie podaje się tylko datę śmierci lub umieszcza się krzyż – †. Taki sposób zaznaczania jest identyczny zarówno w Wilnie i na Wileńszczyźnie, jak i na Podolu:

D. O. M.

TU SPOCZYWA

Ś. P.

JUSTYN

KONOPACKI

UR. 4 MAJA 1825 R.

UM. 8 MAJA 1898 R.

POKÓJ JEGO DUSZY

CZEŚĆ JEGO PAMIĘCI.

(cmentarz Słoneczny na Antokolu)

Ś. P.

JULIAN

POBÓG-GÓRSKI

UR. I/I 1856 † I/III 1899 r.

SPOKÓJ JEGO DUSZY.

(Jampol)

Podstawową częścią inskrypcji jest jej część onomastyczna. Mówiąc o strukturze inskrypcji, trzeba więc pamiętać, że jej stałym elementem są nazwy własne²⁰, takie jak imiona, nazwiska, nazwy miejscowe itp. Jak podaje Maria Malec, „imiona w Polsce dawniej i współcześnie mają wielowiekową tradycję. Można wśród nich wyróżnić warstwę rodzimą pochodzenia słowiańskiego oraz warstwę imion zapożyczonych z innych

²⁰ Havryliuk Olena, *Nazwiska żeńskie i męskie w inskrypcjach nagrobnych na dziełnastowiecznych polskich katolickich cmentarzach Podola – ich typy i funkcje*, [w:] *Доля поляків і доля вітчизни: погляд крізь століття*, Том III, Вінниця 2021, с. 13.

języków, a reprezentowaną głównie przez antroponięm chrześcijańską²¹. W analizowanych inskrypcjach z Wilna i Wileńszczyzny wystąpiły imiona zarówno jednej, jak i drugiej grupy, takie jak: Stanisław, Bolesław, Józef, Józefa, Jakub, Kazimierz, Michalina. Z analizy inskrypcji wynika, że do szczególnie popularnych imion w XIX wieku należały takie, jak np.: Michalina, Helena, Tekla, Józef, Konstanty i in. Słownik imion na cmentarzach wileńskich obejmuje też imiona rzadko dziś spotykane: Róża, Adolf, Izabella, Narcyz i in. Oto przykład napisu nagrobnego:

Ś. P.
Narcyz
ŻÓRAWSKI
b. prezes sądu Pttu Lidz.²²
zm. 24 Stycznia 1897 r.
wieku lat 98
(cmentarz Słoneczny na Antokolu)

Polacy z Podola również byli nosicielami rzadkich imion, dziś zapomnianych. Jako przykład podaję imię matki²³ Ignacego Jana Paderewskiego, która zmarła w Kuryłówce na Podolu:

ś. p. **Poliksena** Paderewska
z d. Nowicka
ur. na Syberii w 1831 r.
zm. w 1861 r. w Kuryłówce
(...) (Kuryłówka)

Obiegowe opinie o tym, że cechą mieszkańców państw bałtyckich jest brak emocjonalności, nie znalazły potwierdzenia w badanych materia-

²¹ Małec Maria, *Imiona*, [w:] *Polskie nazwy własne. Encyklopedia*, Ewa Rzetelska-Feleszko (red.), Warszawa–Kraków 1998, s. 99.

²² Były prezes sądu powiatu miasta Lida, powiatu lidzkiego.

²³ Poliksena z Nowickich Paderewska – córka zesłanego do Kaługi profesora Uniwersytetu Wileńskiego Zygmunta Nowickiego, który studiował literaturę z Adamem Mickiewiczem na tym uniwersytecie.

łach. Przeciwnie, analiza stylistyczna wskazuje na to, że cechą charakterystyczną wileńskich i podolskich inskrypcji nagrobnych była wysoka emocjonalność, nacechowanie ekspresywne wyrażane różnymi środkami. W podanej inskrypcji z cmentarza na Antokolu można znaleźć kilka cech: imię Helena ma podwójne litery „nn”, zamiast litery „ż” wybito „ź”. Ciężką utratę żony i matki, która była „radością i podporą”, podano przez powtórzenie wyrazów „z płaczem”, a także przez użycie czasowników w czasie przeszłym i teraźniejszym: „położyli” – „wołamy”, „wzięłeś” – „niech się dzieje”:

Na pamiątkę
HELENNIE²⁴ z
JACKIEWICZÓW
WOJTKIEWICZOWEJ
Zm. 9 Maja 1901 r.
Żyła lat 40.
Mąż i dzieci z płaczem
położyli i z płaczem
wołamy
do ciebie Boże!
Radość i podporę
wzięłeś nam Panie!
Niech się dzieje
Wola Twoja!
WIECZNY ODPOCZYNEK
RACZ JEJ DAĆ PANIE.
(cmentarz Słoneczny na Antokolu)

Środki te występują w częściach onomastycznych oraz onomastyczno-tekstowych napisów nagrobnych, takich jak zdrobnienia rzeczowników własnych i pospolitych. Na krótkie życie wskazuje często uży-

²⁴ We wszystkich inskrypcjach, które są cytowane w artykule, zachowałam oryginalną pisownię.

wane słowo „aniołek”. Cechę wspólną, powtarzalną inskrypcji wileńskich i podolskich stanowi użycie formy deminutywnej imion dzieci²⁵, np.:

S. † P.

Tu spoczywa

JASIUNIA PIETRYK

UR. 5 SIERPN. 1906 R. UM. 4 LISTOPADA 1909 R.

ANIOLKU MÓDL SIĘ ZA RODZICÓW

(Stara Rossa)

Ś. † P.

MARYLECZKA

OCHITNICKA

ZM. 4 KWIETNIA

1906 R.

WIEKU 9 MIESIĘCY.

(Stara Rossa)

To samo zjawisko powtarza się w formach imion dzieci, rzadziej młodych osób, na podolskich cmentarzach:

Ś. P. †

Maryla Ligocka

żyła lat 18 † 16/V 1894 r.

Wieczny pokój Twej Duszy

Droga **Dziecino!**

(Latyczów)

Jeśli chodzi o drugą grupę antroponimów, czyli nazwiska, to w części onomastycznej napisów nagrobnych na cmentarzach Wilna i Wileńszczyzny najczęściej odnotowałam nazwiska zakończone na: -ski, -cki,

²⁵ Zob. Havryliuk Olena, *Funkcje imion żeńskich i męskich w inskrypcjach nagrobnych na dziewiętnastowiecznych polskich katolickich cmentarzach Podola* (w druku – artykuł zostanie opublikowany w czasopiśmie „Słowo. Studia językoznawcze” (ISSN 2082-6931) w 2023 roku w nr. 14).

-owicz, -ewicz. Jak wskazuje Zenon Klemensiewicz, nazwiska na: -owicz, -ewicz były „szczególnie rozpowszechnione wśród szlachty na Rusi i Litwie, a kiedy ona po unii weszła w społeczność szlachecką polską, spopularyzował się ten typ na gruncie polskim”²⁶. Oto przykład:

S. † P.
IZABELJA
TOMASZEWICZ
ZM. 12-IV-1911 R.
LAT 60
(Mejszagoła)

Na uwagę zasługują formy liczby mnogiej nazwisk na -owicz, -ewicz. W napisach nagrobnych znajdujących się na cmentarzach na Litwie zastosowanie znalazła końcówka -e, podczas gdy w inskrypcjach z Podola takich form nie odnotowano. Tworzenie liczby mnogiej nazwisk z sufiksem -owicz, -ewicz w dziewiętnastowiecznym języku polskim na Podolu miało schemat: Spirydowicz – Spirydowiczowie²⁷:

S. † P.
ANTONI I MARIA
SPIRYDOWICZE
OJCIEC I CÓRKA
(Stara Rossa)

Interesującym przykładem może być rodzinny grób Mączyńskich, na którym zapisano nazwisko w liczbie mnogiej w dopełniaczu, w funkcji dzierżawczej: grób (czyj? kogo?) – Mączyńskich. Oprócz rozpowszechnionej formy gramatycznej nazwiska wprowadzono także pluralną formę od imienia męża dla nazwania zmarłego i jego żony.

²⁶ Klemensiewicz Zenon, *Historia języka polskiego*, Warszawa 1980, s. 319.

²⁷ W przypadku tego nazwiska występują dwa sufiksy: pierwszy dodany do imienia Spiryd (przypomina ukraińskie imię Свирид (Swyryd), rosyjskie Спиридон (Spiridon) + sufiks -owicz = Spirydowicz. Na Podolu do formy *Spirydowicz* dodaje się jeszcze jeden sufiks -ow (tu jeszcze występuje wymiana spółgłosek w – wi). Wtedy nazwisko uzyskuje formę *Spirydowiczowie*.

Wydaje się, że znalazła tu zastosowanie zwyczajowa nominacja relacji rodzinnych: Michał – Michałowa – Michałowie, grób Michałów, Jan – Janowa:

GRÓB MICHAŁÓW MĄCZYŃSKICH

S. † P.

MICHAŁ

MĄCZYŃSKI

Dowódca 43 pułku

Ur. 29 Maja 1854 r. w Nieświeżu

gub. Mińskiej

powiatu Słuckiego

zm. 30 Lipca 1906 r.

w Piatigorsku.

Zwłoki przywieziono z Kaukazu

i złożono w rodzinnej ziemi

8 Sierpnia 1906 r.

Spokoj ceniom Twojm.

S. † P.

KAROLINA

z WOYNIŁOWICZOW

MĄCZYŃSKA

córka Józefa

z

Woyniłowiczow

i Heleny z Wań[...]

ur. 24 Czerwca 1864 r.

w Mokranach

gubernii Mińskiej

Powiatu Słuckiego

(Stara Rossa)

S. † P.

Z ZAWADSKICH

FELICJA JANOWA

PTASZYCKA

WDOWA PO PROFESORZE

UNIWERSYTETU

ZM. 20/IV 1922 R.

W LESZNIE POZN.

(cmentarz Słoneczny na Antokolu)

S. † P.

JAN PTASZYCKI

DOKTOR MATEMATYKI

ZASŁUŻONY PROFESOR

UNIwersytetu Petersburskiego

Czł. Akademii Umiejętności

W KRAKOWIE

UR. 21/VIII 1854. † ZM. 17/IV 1912

„Ani uczynił bliźniemu swemu
złego i zelżywości nie przyjął
Przeciw bliźniemu swemu.”

Ps. 14, 3.

GROBY RODZINY JANA PTASZYCKIEGO.

(Cmentarz Słoneczny na Antokolu)

W XIX wieku tworzone nazwiska kobiet zamężnych za pomocą formantów -owa, -ina/-yna, a nazwiska panieńskie dziewcząt i niezamężnych kobiet – formantu -ówna. Ta forma była rozpowszechniona na Wileńszczyźnie. W rozbudowanym onomastycznie przykładzie podanym poniżej fundator inskrypcji utrwalił informacje o zmarłej Stefanjii z Polanowskich za pomocą nazwisk odmężowskich (Obuchowicz – Obuchowiczowa, Oskierko – Oskierczyna) oraz od imion drugiego męża (Bohdan – Bohdanowa, Napoleon – Napoleonowa):

S. † P.

STEFANJA z POLANOWSKICH

1-MO VOTO **BOHDANOWA OBUCHOWICZOWA**

2-DO VOTO **NAPOLEONOWA OSKIERCZYNA**

ZM. 10 MARCA 1914 R. W WIEKU LAT 52.

POKÓJ TWEJ DUSZY DROGA MATKO!

(Stara Rossa)

Ś. P.
PAULINA
HRABINA
TYSZKIEWICZOWA
URODZ. MECENSEFFY
ŻYŁA LAT 53.
ZMARŁA 8/20 LUTEGO
1871 R.
(Stara Rossa)

W przypadku nazwiska obcego pochodzenia formy nazwisk przedstawiały się podobnie, np.:

Ś. P.
Maciej
JAMONTT

Ś. P.
Scholastyka²⁸
JAMONTT

S. P.
MACIEJ i SCHOLASTYKA
Z MOKRZYCKICH
JAMONTTOWIE
UR. 10 LUTEGO
1798 R.
ZM. 29 LIST. 1879 R.

ZM. 17 WRZEŚNIA
1883 R.
W WIEKU LAT 77.

Wieczne odpocznienie
racz im dać Panie!
(Stara Rossa)

Typowe dla polskiego obszaru językowego tworzenie nazwisk żeńskich za pomocą sufiksów –in (a), –yn (a) nie utrwaliło się w historycznych inskrypcjach katolickich na Podolu. Natomiast odnotowałam takie formy w analizowanych inskrypcjach z Wilna i Wileńszczyzny, np.:

²⁸ Scholastyka – imię żeńskie pochodzenia łacińskiego. Zaczęto go używać w średniowieczu. Wywodzi się od łacińskiego słowa *scholasticus* oznaczającego *uczony, student, nauczyciel*. Zob. *Encyklopedia PWN*, <https://encyklopedia.pwn.pl/szukaj/imi%C4%99%20Scholastyka.html> [dostęp: 25.09.2022].

S. † P.

ANNA z KORWIN-MILEWSKICH

MIKOSZYNA

zm. 1910 r. 18 KWIETNIA

WIEKU LAT 85

POKÓJ JEJ DUSZY

(Stara Rossa)

Na cmentarzach katolickich na Podolu niezbyt często spotykano nazwiska ukraińskie, dla których charakterystyczne były sufiksy: -yk, -ak, -uk, -ko, podobnie było z nazwiskami pochodzenia odrzeczownikowego. Natomiast znaczną liczbę takich nazwisk odnotowano na nagrobkach z Wilna i Wileńszczyzny. Ciekawe, że najczęściej daty śmierci przypadają na pierwszą połowę XX wieku. Być może ma to związek z wydarzeniami historycznymi, kiedy szukano spokojniejszego miejsca dla życia:

Ś. † P.

WIKTOR **GOŁUB**

ZM. DN. 16 STYCZNIA 1920 R.

W WIEKU LAT 15

MATKA MARJA

(Kalwaria Wileńska)

Ś. † P.

WERONIKA **WOLEJKO**

ZM. 23.VII. 1915 R.

W WIEKU LAT 70

(Kalwaria Wileńska)

Ś. † P.

JRENA **HAŁKO**

ZM. 14/II 1926 R.

WIEKU LAT 1 R. 6 M.

SPIJ ANIOŁKU!

(cmentarz Słoneczny

na Antokolu)

Ś. † P.

PIOTR

KOWSZUK

ZM. 2 LIPCA 1931 R.

ŻYŁ LAT 46

BOŻE ZBAW DUSZĘ JEGO.

(cmentarz Słoneczny

na Antokolu)

Warto podkreślić, że także tytuły arystokratyczne uzyskiwały odpowiednie formy żeńskie, np.: *baron* – *baronowa* (żona) – *baronówna* (córka):

Tu spoczywa w Bogu

Baronówna

EMILJA RAHDEN

urodziła się w majątku Gruże

13 Marca 1828 r.

Umarła w Wilnie 11 Paźdz.

1899 r.

Wieczne odpocznienie

Racz Jej dać Panie!

(Stara Rossa)

Oprócz części onomastycznej inskrypcja w swojej strukturze może mieć także część onomastyczno-tekstową (poetycką). Tu z kolei zwracają uwagę nazwy miesięcy, na niektórych pomnikach podawane w wersji łacińskiej (np. „desembr”). Nie jest to tradycja rozpowszechniona, ale pojawia się również na podolskich cmentarzach z XIX wieku jako pozostałość poprzednich wieków: „Przełomowym momentem rozwoju słowiańskiej rachuby czasu było przyjęcie chrześcijaństwa. Od tego czasu z Rzymu i Bizancjum zaczęło przenikać do Słowian wiele ksiąg, w których zamieszczane były również dane odnośnie do kalendarza, w tym również nazwy miesięcy. [...] Nowe, cerkiewne / kościelne, nazwy miesięcy zaczęły dominować w nazewnictwie czasowym. Kościół, a przede wszystkim Cerkiew prawosławna przyczyniły się do przeniesienia na grunt słowiański wielu terminów greckich i łacińskich. Dlatego też stabilny i bardziej precyzyjny system łacińsko-grecki nazewnictwa czasowego szybko zdominował słowiański”²⁹. Niżej podano przykład inskrypcji, która wyróżnia się dodatkowo częścią poetycką, zawierającą metaforyczny obraz ciężkiej grobowej skały, przykrywającej utalentowaną córkę („w rozum, w naukę, w cnotę bogatą”) w samym kwiecie wieku:

²⁹ Bońkowski Robert, *Łacińskie nazwy miesięcy i ich miejsce w dzisiejszej słowiańszczyźnie*, [w:] *Śląskie studia lingwistyczne*, Krystyna Kleszczowa, Joanna Sobczykowa (red.), Katowice 2003, s. 345.

S. P.

Julija

NERVO

Zm. 1867 r. *Decembra* 15 d.

wieku lat 18.

Ta *zimna ciężka grobowa skała*
Młodej dziewicy piersi przygniata
Zaledwie młodość *iej* rozkwitła
W rozum, z naukę, w cnotę bogatą
Dobry przechodniu, łza Twoja tkliwa
Niechaj upadnie *na zimną skałę*,
Westchnij za duszę tej co spoczywa
I na Rodziców serca (...)
(Stara Rossa)

Dla fundatora (nadawcy) ważnym aspektem było zaznaczenie przywiązania do rodzimej ziemi. Dlatego w napisach utrwalano tego typu więzi (ziemiaństwo, obywatelstwo), np.:

Ś. † P.

ANDRZEJ TARGOŃSKI

UR. W R. 1857

ZM. 23 LIPCA 1930 R.

Ś. † P.

EWELINA z ORZESZKÓW

TARGOŃSKA

UR. W R. 1860

ZM. 18 LIST. 1932 R.

ZIEMIANIE³⁰ ZIEMI WITEBSKIEJ.

³⁰ Ziemianin – tu: właściciel majątku ziemskiego (*Słownik języka polskiego PWN*, Warszawa 2015), dawniej „właściciel posiadłości ziemskiej” (*Słownik języka polskiego*, Witold Doroszewski (red.), Tom dziesiąty, Warszawa 1968, s. 1101).

PO PEŁNEJ TRUDÓW TUŁACZCE ŻYCIOWEJ,

WIECZNY ODPOCZYNEK

RACZ IM DAĆ PANIE!

(Stara Rossa)

Ś. † P.

GEDYMIN³¹

RODKIEWICZ

OBYWATEL³² ZIEMI

WILENSKIEJ

UR. 23 CZERWCA 1834 R.

ZM. 3 PAŹDZIERNIKA 1891 R.

(Stara Rossa)

W kolejnej inskrypcji zwróciłam uwagę na grafikę, ponieważ literę „k” zapisywano jak „κ”, a literą „x” przekazano jako „z”:

S. P.

Tu spoczywa

Maryjanna

z Worbonowiczow

PIORKOWA

Zm. 20 Paźdz. 1890 r.

Żyła lat 67

Strosκani Synowie i corka

tę pamiątkę poświęcają

i proszą o poκdrowienie

Anielskie.

(Kalwaria Wileńska)

³¹ Gedymin (lit. *Gediminas*) – imię pochodzenia litewskiego, wywodzi się od słów *gedėti* – „nosić żałobę” i *minėti* – „przypomnieć, wspomnieć”.

³² Obywatel – członek społeczeństwa danego państwa, mający określone uprawnienia i obowiązki zastrzeżone przez prawo i konstytucję (*Słownik języka polskiego*, Witold Doroszewski (red.), Tom piąty, Warszawa 1963, s. 593).

Napisy inskrypcyjne na nagrobkach kobiet na Podolu mają przeważnie charakter onomastyczny, nie są rozbudowane o dodatkowe informacje na temat cech osób zmarłych. Wilno i Wileńszczyzna cieszy większą liczbą rozbudowanych (trójczłonowych) inskrypcji, w których mieściła się informacja o charakterze, zasługach, zawodzie (co było rzadkim zjawiskiem), o życiu zmarłych kobiet. Co ciekawe, nie ma w nich wskazania drugiego nazwiska, a także nie podano daty śmierci:

Ś. † P.

[...]

BOROWICZ

**NAUCZ. GIMN. St KATARZYNY
W PETERSBURGU**

ŻYŁA LAT 76.

JÓZEFA

SZUKSZTA

ŻYŁA LAT 80

CZEŚĆ ICH PAMIĘCI.

Ś. † P.

WALERIA CHMIEDKIEWICZ

ŻYŁA LAT 70

Pokój Jej duszy.

(Kalwaria Wileńska)

† (...)

złożono zwłoki Izabelli Justynowey

Radczyni Dworu J. C. M. Córki Jerzego i Heleny
z Kościuszków Staniewiczów Cnotliwej Zony i Ma-

tki zeszęy 21 Listopada 1840. Roku w Wilnie

Wieczne odpocznienie racz *jey* dać PANIE.

Mąż nad stratą swo*iey* wieczney Przyjaciolki

szczerze ubolewający z Dziećmi Henrykiem

i Olimpią dla oddania hołdu Jey cnotom tę

pamiętkę tu *umurował* 1841. Roku.

(Tablica inskrypcyjna na ścianie Kościoła św. św. Piotra i Pawła
w Wilnie)

Ustalona struktura inskrypcji może zostać zaburzona, co widać w inskrypcji, w której fundator został wskazany nie w końcowej części, a na początku (inwersja struktury):

Nieutuleni
w żalu Rodzice
Jednemu swemu
Synu Bolesławu
ZABORSKIEMU
Zm. 28 wrześ. 1897 r.
lat 26
(Kalwaria Wileńska)

Fundator często podawał również takie informacje, jak: miejsce urodzenia i śmierci, zawód, stanowisko, pełnienie obowiązków, praca społeczna, okoliczności śmierci i in. Stosowano wtedy rozbudowane onomastyczno-tekstowe inskrypcje, np.:

S. P.
ALEKSANDER
AUGUSTYNOWICZ
zm. 26 Sierpnia 1902 r.
wieku lat 49.
Po wielkich trudach
i ciężkiej chorobie
Spoczywaj, mężu i ojcze,
W tym ciemnym grobie.
(cmentarz Słoneczny na Antokolu)

Ś. † P.
MARSZAŁKOWA
MARJA z OSKIERKÓW
MARKOWSKA
Z MARKOWA WIELKIEGO
ZIEMI BIELSKIEJ

UR. W MAJĄTKU CICHINICZE 1851
ZM. W WILNIE 1919 R.
OPIEKUNKA BIEDNYCH
I DZIATWY NA ANTOKOLU
CZEŚĆ JEJ PAMIĘCI.
(cmentarz Słoneczny na Antokolu)

Pewne okoliczności życia i śmierci ludzi były bardzo ważne z perspektywy fundatora i dlatego zapisywano je w inskrypcjach. Na Podolu można na przykład odnaleźć napisy zawierające dane o kraju, mieście lub wsi, gdzie urodziła się, czy umarła osoba. Z moich badań wynika, że „w wielu inskrypcjach nagrobnych utrwalono także nazwę kraju, z którego pochodzi zmarły. Wykorzystanie tych nazw mogło być sposobem podkreślania więzi, jakie łączyły zmarłego z ojczyzną. Inskrypcja nagrobna z cmentarza w Koziatyniu (ukr. *Козятин*) zaznacza miejsce pochodzenia za pomocą konstrukcji „rodem z Litwy”. A zatem możemy domyślać się, że wskazana zmarła żyła daleko od swojej ojczyzny”³³:

Tu leży
LEOKADYA RUDZIŃSKA
Rodem z Litwy
† 1 Maja 1894
Żyła lat 22
(Koziatyn)

O takiej więzi z leżącą daleko rodzinną ziemią, o której jednak cały czas pamiętało się, marzyło się i do której tęskniło się, pisał nieznany autor rękopiśmiennego zeszytu, pochodzący ze wsi Mołczany (Mowczany) na Winniczyźnie (Ukraina):

³³ Havryliuk Olena, *Nazwy miejscowe w strukturze inskrypcji nagrobnych na wiejskich nekropoliach historycznego Podola*, „Zeszyty Wiejskie”, 2021, z. 27, s. 198–199.

„...Los jak ogrodnik, gdy nas przesadzi...
Musim się zrosnąć z nowym klimatem,
Litwa – Neapol... nie idzie za tem:
Litwę u piersi (...)”³⁴.

Zakończenie

Analiza inskrypcji na zabytkowych cmentarzach Wilna i Wileńszczyzny świadczy o specyfice językowej napisów. Tę specyfikę łatwo jest dostrzec w porównaniu z napisami na cmentarzach na Podolu. Mają one wspólne i odmienne formy. W inskrypcjach z Litwy bardzo często występują specyficzne formy w strukturze tekstów, które nie są w ogóle potwierdzone na Podolu. W XIX, a także pierwszej połowie XX wieku na cmentarzach Wilna i Wileńszczyzny w napisach nagrobnych rozpowszechnione były połączenia słów zarówno „wieku lat”, jak też „w wieku lat”. Natomiast w napisach z cmentarzy na Podolu używano wyłącznie formy z przyimkiem („w wieku lat”). Informacje związane z długością życia, datą śmierci zaznaczone były za pomocą form: *ur. -zm. (um.)* albo tylko przez podanie daty śmierci (*um. (zm.)* czy umieszczenie krzyża †). Są one identyczne zarówno w Wilnie i na Wileńszczyźnie, jak i na Podolu. W onomastycznej części inskrypcji zanotowano imiona pochodzenia słowiańskiego i chrześcijańskiego oraz warstwę imion zapożyczonych z innych języków, np. z litewskiego. Słownik imion na cmentarzach wileńskich jest tak samo bogaty jak na Podolu. Cechą charakterystyczną wileńskich i podolskich inskrypcji nagrobnych była wysoka emocjonalność, nacechowanie ekspresywne wyrażane przy pomocy rozmaitych środków. Oprócz rozpowszechnionych form gramatycznych nazwisk tworzono także pluralną formę od imienia męża dla nazywania zmarłego i jego żony. Wydaje się, że znalazła tu zastosowanie zwyczajowa nominacja relacji rodzinnych (np. Napoleon – Napoleonowa). Typowe dla polskiego obszaru językowego tworzenie nazwisk żeńskich za pomocą sufiksów *-in (a)*, *-yn (a)*, *-anka* nie utrwaliło się w historycznych inskrypcjach

³⁴ Z rękopiśmiennego zeszytu nieznanego autora, odnalezionej przez członków organizacji „Konfederacja Polaków Podola XXI wieku” w ruinach chaty znajdującej się obok cmentarza katolickiego we wsi Mołczany (ukr. Мовчани) w rejonie żmeryńskim w obwodzie winnickim.

katolickich na Podolu, takie formy odnotowano w inskrypcjach z Wilna i Wileńszczyzny (np. Mikoszyna, Mikoszanka). Nazwiska z sufiksami -yk, -ak, -uk, -ko znacznie częściej występują na nagrobkach w Wilnie i na Wileńszczyźnie niż na Podolu. Najczęściej daty śmierci przypadają na pierwszą połowę XX wieku, co można łączyć ze skutkami wydarzeń historycznych z początku XX wieku na Podolu, które leżało w obrębie Imperium Rosyjskiego.

Na niektórych pomnikach nazwy miesięcy podawane są w wersji łacińskiej (np. desembr). Nie jest to tradycja rozpowszechniona, ale spotrzegana również na podolskich cmentarzach z XIX wieku. Na cmentarzach Wilna i Wileńszczyzny więcej jest rozbudowanych (trójczłonowych) inskrypcji, w których mieściła się informacja o charakterze, zasługach, zawodzie (co było rzadkim zjawiskiem), o życiu zmarłych kobiet. Na Podolu takie napisy są rzadkie. Dla fundatorów inskrypcji zarówno na Podolu, jak też na Wileńszczyźnie i w Wilnie ważne było wskazanie kraju, miasta, wsi jako miejsca urodzenia czy śmierci zmarłego.

Takie strukturalne i słowotwórcze formy świadczą o długotrwałym utrwaleniu języka polskiego w Litwie, natomiast na Podolu (w związku z odległością terytorialną i przynależnością do innego państwa) zanotowano zarówno podobne, jak i odmienne formy.

Bibliografia

- Баженова Стефанія, Баженов Лев, Оліпер Світлана, *На пограниччі культур. Культурне і громадсько-політичне життя польського населення Правобережної України у XIX – на початку XX ст.*, Кам'янець-Подільський 2020.
- Bońkowski Robert, *Łacińskie nazwy miesięcy i ich miejsce w dzisiejszej słowiańszczyźnie*, [w:] *Śląskie studia lingwistyczne*, Krystyna Kleszczowa, Joanna Sobczykowa (red.), Katowice 2003, s. 343–348.
- Cmentarze dawnego powiatu tarnopolskiego. Kaplice, grobowce i nagrobki z inskrypcjami zapisanymi w alfabecie łacińskim (1800–1945)*, Czyż Anna Sylwia, Bartłomiej Gutowski (red.), Warszawa 2017.
- Czyż Anna Sylwia, Bartłomiej Gutowski, *Cmentarz miejski w Buczaczu*, Bydgoszcz 2009.
- Długosz Kazimierz, *Inskrypcje nagrobne z Pomorza Zachodniego w ujęciu językoznawczym*, Szczecin 1991.
- Długosz Kazimierz, *Inskrypcje nagrobne w ujęciu językoznawczym*, Wydanie II zmienione i rozszerzone, Gorzów Wielkopolski 2010.
- Dudek-Szumigaj Agnieszka, *Życie i śmierć w świetle inskrypcji nagrobnych nekropolii prawosławnych wschodniej Lubelszczyzny*, „Studia Wschodniosłowiańskie”, t. 16, 2016, s. 385–395.

Artykuły naukowe

- Havryliuk Olena, *Nazwiska żeńskie i męskie w inskrypcjach nagrobnych na dziewiętnastowiecznych polskich katolickich cmentarzach Podola – ich typy i funkcje*, [w:] *Доля поляків і доля вітчизни: погляд крізь століття*, Tom III, Вінниця 2021.
- Havryliuk Olena, *Nazwy miejscowe w strukturze inskrypcji nagrobnych na wiejskich nekropoliach historycznego Podola*, „Zeszyty Wiejskie”, 2021, nr 27, s. 193–208.
- Havryliuk Olena, *Sposoby nobilitacji zmarłego w historycznych polskich inskrypcjach nagrobnych na katolickich nekropoliach z Podola – nazwy zawodów i stanowisk*, „Studia Slavica”, 2022, t. XXVI, s. 85–104.
- Klemensiewicz Zenon, *Historia języka polskiego*, Warszawa 1980.
- Kolbuszewski Jacek, *Cmentarze*, Wrocław 1996.
- Kolbuszewski Jacek, *Eschatologia i megalomania. O polskiej barokowej wierszowanej epigrafice nagrobnej*, „Przegląd Humanistyczny”, 1997, nr 5, s. 63–81.
- Konczewska Katarzyna, *Uwagi o polszczyźnie inskrypcji nagrobnych na Grodzieńszczyźnie*, „AstaBaltico-Slavica”, t. 38, SOW, Warszawa 2014, s. 67–88.
- Malec Maria, *Imiona*, [w:] *Polskie nazwy własne. Encyklopedia*, Ewa Rzetelska-Feleszko (red.), Warszawa–Kraków 1998, s. 99.
- Jabłonowski Aleksander, *Pisma Aleksandra Jabłonowskiego*, Tom IV, [w:] *Wołyń, Podole i Ruś Czerwona*, Warszawa 1911.
- Podole i Wołyń. Szkice etnograficzne*, Łukasz Smyrski, Magdalena Żowczak (red.), Warszawa 2003.
- Pol Wincenty, *Antologia poezji polskiej: ...od średniowiecza do współczesności*, wybór Jan Grzybowski, Katowice 2007.
- Steczko Iwona, *Językowe sposoby wyrażania aktu śmierci w dwunastych inskrypcjach nagrobnych z cmentarza Rakowickiego w Krakowie*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis, Studia Linguistica”, VI, 2011, s. 92.
- Steczko Iwona, *Językowe środki ekspresji w dawnych inskrypcjach nagrobnych poświęconych dzieciom*, „Prace Komisji Językoznawczej BTN”, 2010, nr XX, s. 225–235.
- Syrnicka Krystyna, *Polska epigrafika nagrobna na Wileńszczyźnie. Tradycja i współczesność*, Wilno–Lublin 2001.

Słowniki i encyklopedie

- Encyklopedia PWN*, <https://encyklopedia.pwn.pl/szukaj/imi%C4%99%20Scholastyka.html> [dostęp: 25.09.2012].
- Słownik geograficzny Królestwa Polskiego*, t. X: Rukszenice–Sochaczew, Warszawa 1889, s. 620.
- Słownik języka polskiego*, Witold Doroszewski (red.), Tom piąty, Warszawa 1963, s. 593.
- Słownik języka polskiego*, Witold Doroszewski (red.), Tom dziesiąty, Warszawa, 1968, s. 1101.

Linguistic Specificity of 19th-Century Tombstone Inscriptions from the Area of Vilnius and the Vilnius Region (Preliminary Observations)

Summary

The article focuses on showing the linguistic specificity of grave inscriptions, which are a comparative material for inscriptions from another area of the Eastern Borderlands, from the area of Vilnius and Vilnius (Lithuania) and from Podolia (Ukraine). The eastern borderlands are a special creation of the Polish–Lithuanian–Ukrainian retrospective. These are areas of mixing and interaction of a range of cultural influences. Tomb inscriptions are also a cultural object from the areas of Eastern Slavic lands.

Keywords: tomb inscriptions, the area of the former Northern Borderlands, Podolia, Vilnius, and the Vilnius region

Vilniaus apylinkių ir Vilniaus krašto XIX amžiaus antkapių užrašų kalbinė specifika (preliminarūs stebėjimai)

Santrauka

Straipsnyje daugiausia dėmesio skiriama kapų užrašų kalbinei specifikai – tai lyginamoji medžiaga užrašams iš kitos Rytų pasienio vietovės, Vilniaus ir Vilnijos (Lietuva) bei Podolės (Ukraina). Rytiniai pasienio kraštai – ypatingas Lenkijos–Lietuvos–Ukrainos retrospektyvos kūriny. Tai yra įvairių kultūrinių poveikių maišymosi ir sąveikos sritys. Kapų užrašai taip pat yra kultūros objektas iš Rytų slavų žemių vietovių.

Raktažodžiai: antkapių užrašai, buvusios Šiaurės pasienio teritorija, Podolė, Vilnius ir Vilniaus kraštas

Specyfika językowa dziewiętnastowiecznych inskrypcji nagrobnych z obszaru Wilna i Wileńszczyzny (wstępne obserwacje)

Streszczenie

Artykuł koncentruje się na ukazaniu specyfiki językowej napisów nagrobnych, które stanowią materiał porównawczy dla inskrypcji z innego terenu Kresów Wschodnich, z obszaru Wilna i Wileńszczyzny (Litwa) oraz z Podola (Ukraina). Kresy Wschodnie są szczególnie tworem polsko-litewsko-ukraińskiej retrospektywy. To są obszary mieszanina się i interakcji szeregu wpływów kulturowych. Inskrypcje nagrobne są także obiektem kulturowym z obszarów wschodniej słowiańszczyzny.

Słowa kluczowe: inskrypcje nagrobne, obszar dawnych Kresów Północnych, Podole, Wilno i Wileńszczyzna